

17.11.2012/Seppo Ruotsalainen, valtiot. tri ja erikoistutkija

Pohjoismaisen puolustusyhteistyön varjolla kohti Natoa

(esimerkkinä Islannin ilmavalvonta)

Tähän mennessä on jokseenkin avoimesti toteutettu suomalaisen asetekniikan saattamista yhä enemmän Naton kanssa yhteensopivaksi. Tästä on eräänä viimeisimpänä todisteena tieto (Helsingin Sanomat 5.11.12), jonka mukaan Suomen suurimman asetuojan titteli on siirtynyt tukevasti Yhdysvalloille, mikä varmistaa Nato-yhteensopivan kaluston.

Aseteknisen yhteen sovittamisen rinnalla kulkee parhaillaan poliittisen tason yhteen sovittamisen prosessi. Tämä tarkoittaa kasvavassa määrin eri poliittisten ja maantieteellisten osakokonaisuuksien yhteen liittämistä ja linkittämistä yhteisen sotilaallisen "sateenvarjon" alle.

On otettava huomioon, että sellaiset kokonaisuudet kuin Nato, Pohjoismaat ja EU ovat enemmän tai vähemmän erillisiä kokonaisuuksia, joiden sotilaallisessa yhteistyössä on länsimielisten ja Nato-suuntaisten voimien mielestä vielä paljon "yhdistämisen ja kehittämisen varaa".

Pohjoismaat ovat taloudellisen ja sotilaallisen liittoutumisensa näkökulmasta arvioiden vielä melko sekalaista seurakuntaa. Suomi ja Ruotsi ovat EU:n mutta eivät Naton, Norja ja Islanti ovat Naton, mutta eivät EU:n ja Tanska on sekä EU:n että Naton jäsen.

Islannin ilmatilan valvonta

Nyt ajankohtaisessa Islannin ilmatilan valvonnassa on kysymys askeleesta kohti Nato-johtoisen toiminnan tiiviimpää sotilaallista ja poliittista yhteistyötä. Suomen ulkopoliittinen johto on ilmoittanut (pääministeri **Jyrki Kataisen** suulla ja ulkoministeri **Erkki Tuomiojan** taustatuella) aikomuksestaan hyväksyä Suomen osallistuminen Islannin ilmatilan valvontaan yhdessä Ruotsin kanssa vuonna 2014 kolmen viikon ajaksi.

Operaatiota kannattavien henkilöiden ja yhteisöjen taholta Suomen ja Ruotsin mukaanmenoa pyritään vähätteleämään viittaamalla siihen kuinka pari kolme konetta "pörrää" muutaman viikon ajan Islannin ilmatilan tuntumassa.

Tässä vähättelyssä ohitetaan se tosiasia, että Ruotsi ja Suomi olisivat historian ensimmäisiä Natoon kuulumattomia maita, jotka osallistuisivat Naton jäsenmaan ilmatilan valvontaan. Valvonnan Nato-johtoisuus tulee selvästi ilmi mm. siinä, että Suomen ja Ruotsin hävittäjien olisi nivouduttava Naton komentoketjuun ja integroituu ilmapuolustusjärjestelmään. Islannin ulkoministeriön mukaan Suomen ja Ruotsin on myös selvitettävä osallistumisensa yksityiskohdat suoraan Naton kanssa (Yle Uutiset 6.11. –12: "Islanti varoo puuttumasta Suomen ja Ruotsin Nato-suhteisiin").

Suomen osallistumista kannattavien tahojen toimesta Islannin ilmatilan valvontaoperaatio pyritään esittämään erillisenä ja eristettynä tapahtumana, jolla ikään kuin ei olisi yhteyttä taustalla vaikuttaviin sotilaallisiin ja poliittisiin kehitysprosesseihin. Samalla operaatio yritetään esittää lähinnä ja lähes yksinomaan pohjoismaisena puolustusyhteistyönä, vaikka Nato-yhteisyys ja -johtoisuus on jo osallistujien perusteella ilmeinen (Norja, Islanti ja Tanska ovat kaikki Nato-maita).

Ilmavoimien komentaja **Lauri Puranen** myönsi Helsingin Sanomien haastattelussa (6.11.) että vaikka kyse on pohjoismaisesta yhteistoiminnasta, niin Nato johtaa ja päättää esimerkiksi, että kelpaako aseistamaton kone tunnistustehtäviin.

Tuomioja Suomen osallistumisen kannalla

Ulkoministeri **Erkki Tuomioja** on kallistumassa Suomen osallistumisen kannalle Islannin ilmatilan valvonnassa. Hän totesi Yle A-studiossa 31.10., että "hallituksessa on otettu voimakas etunoja pohjoismaiseen yhteistyöhön myös puolustusosalalla eikä tuolloin voida välttää Naton mukanaoloa".

Tuomiojan näkemyksessä heijastuu se Suomen ulkopoliittisen nykyjohdon käsitys, jossa "pohjoismainen puolustusyhteistyö" ymmärretään joksikin erilliseksi ja itseoikeutetuksi toiminta-alaksi ja -alueeksi, johon (ikään kuin "valitettavasti") on hyväksyttävä mukaan sivutuotteena "myös" Natoa.

Ulkoministerin keskustelukumppanina em. TV-ohjelmassa esiintyneellä entisellä valtion kanslian valtiosihteerillä **Risto**

Volasella tuntui olevan Tuomiojaa realistisempi näkemys tapahtumien kulusta. Islanti-tapaukseen viitaten hän totesi, että "kyseessä on ilmavalvonta Naton ulkorajojen sotilaalliseksi turvaamiseksi, ja siinä olemme tavalla tai toisella mukana".

Myös Niinistö

Myös presidentti **Sauli Niinistö** näyttää "pohjoismaisen puolustusyhteistyön" mukana hyväksyvän määrätyn natojohtoisen suuntautumisen. Puhuessaan maanpuolustuskurssin avajaisissa Helsingissä 5.11. hän oudoksui Islannin ilmavalvonnasta syntyneitä erimielisyyksiä.

"Niinistön mielestä Suomen ja Ruotsin osallistuminen Nato-johtoiseen operaatioon ei merkitse mitään muutosta turvallisuuspolitiikan peruslinjaan. Sen sijaan Niinistö näkee osallistumisen tärkeänä askeleena pohjoismaisen puolustusyhteistyön kehittämisessä" (YLE Uutiset 5.11.).

Myös Niinistön näkemyksestä ilmenee, että pohjoismainen puolustusyhteistyö nähdään sikäli annettuna ja muuttumattomana asiana, että lisääntyvä ja syvenevä Nato-johtoisuus ei muka vaikuta siihen sitä eikä tätä. Korkein ulkopoliittinen johtomme kieltäytyy näkemästä ja myöntämästä, että juuri "natottuva" pohjoismainen yhteistyö ja Suomen aktivoituva osallistuminen siihen merkitsevät muutosta tähänastiseen Suomen turvallisuuspolitiikan peruslinjaan.

Keskinäisen avunannon periaate

Eräs Pohjoismaisen puolustusyhteistyön taustalla piilevä keskeinen kysymys on, olisiko Suomi valmis auttamaan muita Pohjoismaita siinä tapauksessa, että ne joutuisivat sotilaallisen hyökkäyksen kohteeksi.

Toistaiseksi Suomi ei ole halunnut antaa vastaavanlaista lupaa kuin minkä Ruotsi antoi vuonna 2007 hyväksytyssä omassa puolustuspoliittisessa selvityksessään. Sen mukaan "Ruotsi ei jää passiiviseksi, jos katastrofi tai hyökkäys kohtaa toista (EU:n) jäsenmaata tai Pohjoismaata" (Kari Huhta HS 5.5.2012).

Ruotsin mallin mukaista yksipuolista solidaarisuusjulistusta on tähän asti vastustettu Suomessa sillä perusteella, että se veisi kohti Nato-jäsenyyttä.

Mitä EU:hun tulee, edellisessä ja edelleen voimassa olevassa turvallisuuspoliittisessa selonteossa vuodelta 2009 Suomi vakuuttaa noudattavansa EU:n Lissabonin sopimuksen toiselle jäsenmaalle myönnettävää avunantovelvoitetta, joskaan Suomi ei sisällytä Pohjoismaita tähän mukaan (kuten siis Ruotsi teki jo vuonna 2007).

Puheissa ja sanoissa pohjoismainen puolustusyhteistyö pyritään esim. Suomen poliittisen johdon toimesta erottamaan Nato-johtoisen yhteistyöstä, vaikka käytäntö ikään kuin sisäisenä virtana johtaa paitsi asetekniikan myös politiikan ja erilaisten "periaatteiden" osalta yhä laajempaa ja syvempää Nato-yhteensopivuutta kohti.

Yhdenmukaisuuden paine

On mahdollista ja jopa ilmeistä, että Ruotsin solidaarisuusjulistus muihin pohjoismaihin nähden aiheuttaa yhdenmukaisuuden painetta vastaavan kannan omaksumiseen tavalla tai toisella myös Suomen kohdalla. Toisin sanoen painetta sen periaatteen enemmän tai vähemmän ilmiselvästi toteuttamiseen, että sotilaallinen hyökkäys jotakin pohjoismaata vastaan johtaisi avunantamisen toteutumiseen myös toisen pohjoismaan osalta. Nato-maita Norjaa, Islantia ja Tanskaa mainittu periaate koskee Naton perussopimuksen 5. artiklan kautta. Pystyykö ja haluaako Suomi lisääntyvän Nato-vetoisen pohjoismaisen puolustusyhteistyön oloissa pysyttelemään tuon artiklan vaikutuspiirin ulkopuolella?

Jos lievä spekulatio sallitaan (niin kuin se näin vakavassa asiassa tulee sallia) Suomen mahdollinen tuleva Nato-jäsenyys johtaisi viimeistään myös Suomen osalta Naton artikla 5:n toteutumiseen. Tällainen tilanne saattaisi johtaa Suomen äärimmäisen vakavassa konfliktitilanteessa alttiiksi jopa ydinasein käytävän sodan näyttämöksi.

Tuomioja luottavainen Naton 5. artiklan suhteen

Ulkoministeri Erkki Tuomiojan mukaan Suomi ei kumppanimaana halua osallistua artikla 5:n mukaisiin tehtäviin eikä Natokaan hänen mukaansa halua niihin kumppaneita. Mainitussa artiklassa jäsenmaat siis veloitetaan auttamaan hyökkäyksen kohteeksi joutunutta jäsenmaata.

"On käynyt täysin selväksi, että mistään Naton artiklan 5-tehtävästä ei ole kysymys, eikä sellainen tule Suomelle kysymykseen," Tuomioja sanoi Ylen A-studiossa keskiviikkona 31.10. Herää kuitenkin kysymys, kuinka ulkoministeri voi antaa vakuutuksen sellaisen asian toteutumattomuudesta, jonka toteutumista kohti vahvat ulkopuoliset voimat ja sisäinen dynamiikka suuntautuvat.

Eikö ole lupa ajatella, että sotilaallisen avunannon periaateita pyritään muuttamaan mahdollisimman laajasti "Nato-yhteensopivaksi" paitsi Naton piirissä myös sitä lähellä olevissa maissa? Eli se mitä toteutetaan asetekniikan ja poliittisen tason "yhteensopivuuden" saavuttamiseksi, pyrkii toteutumaan myös järjestelmän sisäisten "periaatteiden" eli periaatteiden suhteen.

Katainen "selventää" ilmavalvontaa

Torstaina 15. päivänä marraskuuta pääministeri Jyrki Katainen "selventää" MTV 3:n seitsemän uutisissa, mitä Suomen osallistuminen Islannin ilmavalvontaoperaatioon tarkoittaa (tai pikemminkin, mitä se ei tarkoita). Hän on keskustellut aiemmin päivällä Suomeen vierailulle saapuneen Naton pääsihteerin **Anders Fogh Rasmussenin** kanssa ja toteaa nyt kasvot helpotuksesta loistaen, että Suomen osallistuminen ei tarkoita tunnustelentoja, vaan pelkästään harjoituksiin osallistumista.

Mutta mikä "uutinen" tuo sitten on? Se tästä vielä puuttuisi, että osallistuttaisiin tunnustelentoihin, jotka HS:n (1.11.) pääkirjoittajankin mukaan ovat "jo selvästi sotilaallisia toimia". Katainen kuten muutkin ilmavalvontaan myönteisesti suhtautuvat päättäjät puhuvat kevyeen sävyyn myös "harjoituksista", vaikka urheilupiireissä tunnetaan hyvin sanonta, että "harjoittelu tekee mestarin".

Ulkopuolisia neuvoja

Kataisen kanssa samoissa Tv-uutisissa esiintynyt pääsihteerin Rasmussen vakuuttelee, että Naton ja Suomen suhteissa ei tapahdu mitään muutoksia, vaikka Suomi osallistuu Islannin ilmavalvontaoperaatioon. Valvontaoperaatiolla ei myöskään hänen mukaansa ole mitään tekemistä Suomen Nato-jäsenyyden kanssa.

Ulkopuolista hämmästyttää, että jos Suomen osallistumisella tai osallistumattomuudella ei ole mitään vaikutusta juuri mihinkään, niin miksi Suomen toivotaan (jopa hartaastikin) osallistuvan noihin taloudellisestikin hintaviin "harjoituksiin".

Herää epäily, että nuo vakuuttelijat haluavat madaltaa osallistumiskynnystä siten, että yhä useampi kansalainen ja järjestö muuttuisi suosiolliseksi operaatioon osallistumiselle tai suhtautuisi siihen välinpitämättömästi. Suomen kannalta vaara on, että kynnyn madaltuessa valvontaan osallistumiselle, myös kynnys Natoon lähentymiselle alenee.

"Hassua"

Naton pääsihteerin vierailupäivän jälkeisen Radion Ykkösaamun (16.11.) lähetyksessä sotatieteen tohtori **Jarno Limnell** on jo lähes "sinetöimässä" itsestään selvyytensä Suomen osallistumisen Islannin ilmavalvontaan. Hän puhuu lähes tuottuneella äänellä, että on "hassua, että Naton pääsihteerin pitää tulla tänne kertomaan mitä me voimme tehdä". Olemme Limnellin kanssa tästä asiasta jyrkästi samaa mieltä, mutta kokonaan eri lähtökohdista kuin hän.

Limnell ei radion haastattelussa tuntunut lainkaan miettivän sitä mahdollisuutta, että Naton pääsihteerillä saattaisi olla mielessä päällimmäisenä Naton asia ja Suomen "tietämättömän" kansan etu vasta kaukana perässä.

Sotilaallista aktivoitumista myös Baltiassa

Pohjoismaisen puolustusyhteistyön osalta asioita tapahtuu muuallakin kuin Islannin suunnalla. Eduskunnan käsittelyssä on kuluva syksyn aikana ollut hallituksen esitys (HE 84/2012) pohjoiseurooppalaisen ilmatilan lohkon perustamisesta. Ilmatilan lohkoon liittyvät Suomen lisäksi Norja, Viro ja Latvia. Ruotsi ja Tanska vetäytyivät hankkeesta helmikuussa 2011 ja perustivat yhteisen ilmatilalohkon. Islanti vetäytyi hankkeesta puoli vuotta myöhemmin.

"Näin Pohjois-Eurooppaan on syntymässä EU:n lainsäädännön tavoitteesta poiketen kaksi vierekkäin toimivaa erillistä ilmatilan lohkoa", huomauttaa Vasemmistoliiton kansanedustaja ja eduskunnan puolustusvaliokunnan jäsen **Jyrki Yrttiaho** asiaa koskevassa eriävässä mielipiteessään. Kolme perussuomalaista kansanedustajaa yhtyi tuohon eriävään mielipiteeseen, jossa vaadittiin eduskunnan liikenne- ja viestintävaliokuntaa (joka kyseistä esitystä käsitteli!) keskeyttämään käsittely ja siirtämään

se turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon käsittelyn yhteyteen.

Näille vaatimuksille ei ilmeisesti juurikaan kallistettu korvaa, sillä eduskunta hyväksyi sopimusta koskevan lakiesityksen lähes alkuperäisessä muodossaan 24.10.-12.

Suomen kannalta ongelmallista on tietysti se, että kaikki muut ko. ilmatilan lohkon liittyvät maat ovat Naton jäseniä. Nato tuntuu nyt tunkeutuvan vastaan katsoipa Suomesta lähes mihin ilmansuuntaan tahansa. Puheena olevan sopimuksen "sivutuotteena" sopimusvaltioiden on tarvittaessa mm. mahdollistettava sotilaskoulutus ilmatilassa, joka ei rajoitu valtioiden maantieteellisiin rajoihin.

Suomen ilmavoimat on osallistunut tänä vuonna ensimmäistä kertaa kahteen Baltic Region Training Event –harjoitukseen Baltiassa (Ilmavoimien komentaja Lauri Puranen HS:n 6.11. haastattelussa).

Yhteenvetoa

Suomen puolueettomuuslinjan kannalta on turvallisuuspolitiikassa tällä hetkellä tapahtumassa sellaista huolestuttavaa kehitystä, että Nato-yhteensopivuuden linjaa toteutetaan eri tasoilla. Sitä tapahtuu paitsi aseteknologian myös poliittisen päätöksenteon ja sisäisten toimintaperiaatteiden yhtenäistämisen myötä. Tämä prosessi etenee askel askeleelta ja jokaista uutta askelta naamioiden ja hämäten. Toteuttamisvaiheessa oleva Islannin ilmatilan valvontaoperaatio on yksi askel Naton lisääntyvän vaikutusvallan suuntaan myös Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa ja sitä kautta ulkopoliittisessa linjassa.

Suomen Natojäsenyyden kannattajien eräs taktiikka on, että jokaista askelta, harjoitusta jne. kuvataan sellaiseksi, että tämä (uusi askel) ei merkitse mitään uutta tähänastiseen käytäntöön nähden. Kuitenkin jossakin vaiheessa tulee vastaan tilanne, jossa on valittava ratkaisu joko Suomen sotilaallisen puolueettomuuden säilyttämisen tai sen menettämisen välillä. Tästä ratkaisusta käydään paraikaa kamppailua.

Kaikkien Suomen puolueettomuuspolitiikan suunnasta huolta kantavien tahojen tulee pyrkiä asettamaan piste toimille, jotka vetävät Suomea yhä syvemmälle Naton vaikutuspiiriin.

Suomen osallistuminen Islannin ilmatilan valvontaan torjuttava!

Suomessa on oppositiopuolueiden toimesta arvosteltu viime aikoina aiheellisesti hallituspuolueiden salailevaa toimintaa uuden turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon valmistelussa, joka on määrä antaa eduskunnalle vielä kulumassa olevan vuoden loppuun mennessä.

Perussuomalaisten puheenjohtaja **Timo Soini** on vaatinut hallitusta antamaan eduskunnalle selonteon Islannin ilmavalvonnasta. Eduskunnan puolustusvaliokunnan varapuheenjohtaja **Seppo Kääriäinen** (Kesk.) vaatii selonteon käsittelemistä perusteellisesti eduskunnan valiokuntakäsittelyssä, ulkoasiainvaliokunnassa sekä puolustus- ja perustuslakivaliokunnissa (Yle uutiset 2.11.-12). Myös oman kantansa ja Erkki Tuomiojan näkemyksen kanssa pähkäilevän SDP:n eduskuntaryhmän puheenjohtaja **Jouni Backman** haluaa selonteon Islannin ilmatilan valvonnasta.

Eduskunnan ulkopuolisten puolueiden ja järjestöjen suuri joukko vastustaa ehdottomasti Suomen osallistumista Islannin ilmatilan valvontaan.

Kirjoituksessa käytettyjä lähteitä:

HE 84/2012 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle pohjoiseurooppalaisen toiminnallisen ilmatilan lohkon perustamisesta Viron, Suomen, Latvian ja Norjan välille.

HE 84/2012 vp Jyrki Yrttiahon eriävä mielipide hallituksen esitykseen HE 84/2012vp. 3.10.2012

Huhta, Kari, Suomi arvioi taas turvatakuita. HS 5.5.2012

Huhtanen, Jarmo, Puranen: Hornetien aseistus Islannissa riippuu Natosta. HS 6.11.-12

Huhtanen Jarmo, USA ja Ranska aseistavat Suomen, HS 5.11.-12

"Vaarallista Nato-seikkailua" . Tiedonantaja 2.11.-12, Pääkirjoitus (ES).

"Turvallisuuspolitiikan konsensus on murtumassa". Helsingin Sanomat 1.11.-12 (Pääkirjoitus).

Väisänen, Juha-Pekka, Vaarallisia Nato-hankkeita Baltiassa ja Islannissa. SKP. Blogit 26.10.-12

Yle Radio 1 (16.11.-12) Ykkösaamu. Haastattelussa turvallisuuspolitiikan asiantuntija Jarno Limnell.

Yle. Uutiset 15.11.-12: Katainen: Islanti-operaatio on harjoitus.

Yle. Uutiset 6.11. -12: "Islanti varoo puuttumasta Suomen ja Ruotsin Nato-suhteisiin".

Yle. Uutiset 5.11.-12: "Niinistö oudoksuu Islannin ilmavalvonnasta syntyneitä erimielisyyksiä".

Yle A-studio 31.10.-12: Erkki Tuomiojan ja Risto Volasen haastattelu